

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНУ «ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ»
УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ
ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО
РАДА ДИРЕКТОРІВ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
ВСП «ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ ТРАНСПОРТУ ТА КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
НУ «ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

МОВА Й ЛІТЕРАТУРА У ВИМІРАХ СЬОГОДЕННЯ: МОВознавчий та ЛІНГВОДИДАКТИЧНИЙ АСПЕКТИ (до Міжнародного дня рідної мови)

Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції педагогічних, науково-педагогічних працівників та студентів

ЧЕРНІГІВ
21–22 ЛЮТОГО 2024 РОКУ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНУ «ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ»
УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ
ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО
РАДА ДИРЕКТОРІВ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ
ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
ВСП «ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ ТРАНСПОРТУ ТА КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
НУ «ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

**МОВА Й ЛІТЕРАТУРА У ВИМІРАХ
СЬОГОДЕННЯ: МОВОЗНАВЧИЙ ТА
ЛІНГВОДИДАКТИЧНИЙ АСПЕКТИ
(до Міжнародного дня рідної мови)
Матеріали
IV Всеукраїнської
науково-практичної конференції
педагогічних, науково-педагогічних працівників та
студентів**

*Перелік міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференцій
у 2024 році (Лист ІМЗО від 04.01.2024 №21/08-7)*

Чернігів
21 – 22 лютого 2024 року

УДК 811. 161.2 (076.6)

М75

Рекомендовано Вченою радою
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
(НДУ ім. М. Гоголя)
Протокол № 10 від 29.02.2024 р.

Редакційна колегія:

- Новомлинець О.О. ректор Національного університету «Чернігівська політехніка», доктор технічних наук, професор, заслужений працівник освіти України, лауреат Премії Кабінету Міністрів України
- Радченко В.М. голова Ради директорів закладів фахової передвищої освіти Чернігівської області, директор Відокремленого структурного підрозділу «Фаховий коледж транспорту та комп'ютерних технологій Національного університету «Чернігівська політехніка», кандидат педагогічних наук, доцент, заслужений працівник освіти України
- Заліський А.А. ректор Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського, кандидат філософських наук, доцент, заслужений працівник освіти України
- Давидова Т.М. начальник відділу професійної, вищої освіти і науки Управління освіти і науки Чернігівської обласної державної адміністрації, кандидат педагогічних наук
- Грона Н.В. доктор педагогічних наук, доцент, викладач-методист, голова циклової комісії викладачів української мови і літератури Комунального закладу «Прилуцький гуманітарно-педагогічний фаховий коледж імені Івана Франка» Чернігівської обласної ради
- Ковальова І.О. кандидат філологічних наук, доцент кафедри філософії і суспільних наук Національного університету «Чернігівська політехніка»
- Молочко С.Р. завідувач кафедри філологічних дисциплін та методики їх викладання, методист відділу суспільно-філологічних дисциплін Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К.Д.Ушинського, регіональний координатор мовно-літературної освітньої галузі НУШ
- Ющенко В.В. голова методичного об'єднання викладачів філологічних дисциплін закладів фахової передвищої освіти Чернігівської області, викладач-методист Відокремленого структурного підрозділу «Фаховий коледж транспорту та комп'ютерних технологій Національного університету «Чернігівська політехніка»

М75 **Мова й література** у вимірах сьогодення: мовознавчий та лінгводидактичний аспекти: Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції педагогічних, науково-педагогічних працівників та студентів (м. Чернігів, 21-22 лютого 2024 р.). Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2024. 436 с.

Збірник містить статті учасників IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Мова й література у вимірах сьогодення: мовознавчий та лінгводидактичний аспекти», яка була присвячена Міжнародному дню рідної мови. Дослідники різних фахових рівнів ставлять і розв'язують проблеми широкого наукового діапазону в галузі філології та лінгводидактики.

Для науково-педагогічних працівників, магістрів, магістрантів, учителів.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність наведених фактів, власних імен, географічних назв, цитат, статистичних даних, галузевої термінології, інших відомостей. Відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права», під час використання наукових ідей та матеріалів цього збірника, посилання на авторів і видання є обов'язковим.

УДК 811. 161.2 (076.6)

© НДУ ім. М. Гоголя, 2024

з української мови задля майбутнього професійно орієнтованого навчання та належної комунікації. У цьому контексті вочевидь актуалізується необхідність виокремлення проблем, пов'язаних із життєвою практикою учнів, для розв'язання яких треба застосувати накопичені знання і доповнити їх корисною інформацією у швидко змінюваному сучасному соціумі. Спираючись на фундаментальні наукові дослідження психолого-педагогічного характеру, навчальну й дослідницьку діяльність учнів на уроках української мови в профільній школі розглядаємо як дослідницьку діяльність, під якою розуміємо пошукову та творчу діяльність щодо здобуття теоретичних і практичних знань у процесі переважно самостійного застосування наукових методів пізнання та досягнення очікуваних результатів дослідження.

Список використаних джерел:

1. Бакум З. П. Теоретико-методичні засади навчання фонетики української мови в гімназії: монографія / Зінаїда Павлівна Бакум. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2008. 338 с.
2. Голуб Н. Б. До проблем компетентісно-орієнтованого навчання української мови в сучасних закладах. Українська мова і література в школі. 2016. № 2. С. 55–62.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. К.: Либідь, 1997. 376 с.
4. Горошкіна О. М. Лінгводидактичні засади навчання української мови в старших класах природничо-математичного профілю : монографія / О. М. Горошкіна. Луганськ : Альма-матер, 2004. 362 с.
5. Горошкіна О., Караман О. Формування креативності майбутніх учителів української мови як лінгводидактична проблема. Українська мова і література в школах України. 2014. № 12. С. 29-33.

Шатілова Наталія Олександрівна,
кандидат філологічних наук,
асистент кафедри сучасної української мови
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича,
n.shatilova@chnu.edu.ua

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЕТИКЕТНОГО СПІЛКУВАННЯ УЧНЯ ЗЗСО НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Анотація. *Знання українських стереотипних етикетних формул – важливий складник мовленнєвої культури учня. Формування умінь і навичок комунікативно доцільно й виправдано послуговуватися мовними засобами в різних життєвих ситуаціях з дотриманням норм українського мовленнєвого етикету – одне з пріоритетних завдань мовної освіти України, що декларують чинні навчальні програми з української мови для ЗЗСО.*

Ключові слова: *культура мовлення, етикетне спілкування, конструкції мовленнєвого етикету, етикетні формули, навчальна програма.*

Ефективне опанування властивих українцям національно-специфічних правил мовленнєвої поведінки, вербалізованих у системі стійких конструкцій, – одна із актуальних проблем сучасної мовної освіти в Україні, що корелює із задекларованою в Державній національній програмі «Освіта / Україна ХХІ століття» головною метою національного виховання – «набуття молодим поколінням соціального досвіду, спадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин» [4].

Поняття «культура мовлення» розглядають у трьох аспектах – теоретичному, практичному й етичному, уналежнюючи до останнього загальноприйнятій мовний етикет, що втілюється в типових формулах [1, с. 33]. Принцип увічливості (етикетності) уналежнюють до найважливіших принципів культури міжособистісної комунікації, адже етикетність спілкування полягає «не лише в нормативному застосуванні формул мовного етикету в стандартних етикетних ситуаціях, а має значно ширший потенціал – охоплює комунікативну поведінку людини загалом» [6, с. 6]. Мета нашої розвідки – з'ясувати специфіку вивчення етикетних формул на уроках української мови в закладах базової середньої освіти на основі аналізу навчальних програм.

Пріоритетність виховання учнів ЗЗСО культурними, увічливими співрозмовниками через засвоєння етикетних формул засвідчує те, що поняття «мовленнєвий етикет» задеклароване в переліку базових завдань навчання української мови в основній школі – «формування в учнів компетентностей комунікативно доцільно й виправдано користуватися мовними засобами в різних життєвих ситуаціях і сферах спілкування з *дотриманням норм українського мовленнєвого етикету* (виокремлення наше – НШ)» [5]. Прикметно, що в узагальнювальній таблиці «Можливості предмета «українська мова» у формуванні ключових компетентностей» здатність дотримуватися норм мовленнєвого етикету під час спілкування зараховано до компонентів таких ключових компетентностей учня ЗЗСО, як «Спілкування державною мовою» та «Загальнокультурна грамотність».

Аналіз програми з української мови для 5–9 класів [5] засвідчив, що навички етикетного спілкування учні опановують через мовленнєву змістову лінію, зокрема на уроках розвитку мовлення, що увиразнюють задекларовані очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів, зокрема: а) знаннєвий складник – знати вимоги до мовлення, основні правила спілкування, найпоширеніші етикетні формули; знати й використовувати доцільні етикетні формули відповідно до різних ситуацій спілкування, віку та статусу співрозмовника; б) діяльнісний складник – дотримуватися правил етикету в поведінці й під час спілкування; в) ціннісний складник – додержувати етикетних норм і правил спілкування при побудові діалогічних та монологічних текстів; усвідомлювати важливість дотримання правил етикету.

Задля успішних результатів навчання запропоновано низку цікавих видів робіт, з-поміж яких:

1) обов'язкові: а) складання й розігрування діалогів відповідно до запропонованої ситуації спілкування, пов'язаної з життєвим досвідом учнів (діалог етикетного характеру з використанням етикетних формул) – 5 клас; б) складання й розігрування діалогу етикетного характеру відповідно до запропонованої ситуації

спілкування (вітання, знайомство й представлення, пропозиція допомоги людині, що опинилася в скрутній ситуації) – 6 клас;

2) рекомендовані: а) колективне складання словничка найпоширеніших етикетних формул (привітання, прощання, вибачення, висловлення вдячності та ін.) – 5 клас; б) складання й розігрування діалогу етикетного характеру з використанням синонімічних етикетних формул вітання, прохання, вдячності (у музеї, бібліотеці, магазині, спортзалі та ін.) з урахуванням віку та статусу співрозмовника – 5 клас; в) колективне укладання словничка традиційних українських звертань до рідних і близьких людей – 9 клас; г) обговорення етикету повідомлень засобами SMS-спілкування, а також колективної комунікації в режимі конференції та в чатах (домовляння про зустріч, вибачення, привітання зі святом) – 9 клас; ґ) укладання словничка «Формули мовного етикету сучасної молоді» – 9 клас; д) обговорення питання «Навіщо потрібен нетикет» (правила спілкування в Інтернеті) з розігруванням зразків діалогів між школярами на форумах і чатах – 9 клас тощо.

Чинні модельні програми з української мови для учнів 5–6 і 7–9 класів для Нової української школи [2; 3] пропонують окремі підтеми для вивчення специфіки українського мовленнєвого етикету, напр.: «Комплімент, лестощі, похвала», «Прохання, умовляння, благання, клянчення, пропозиція», «Запрошення», «Згода, відмова», «Ввічливе заперечення», «Вибачення», «Подяка», «Привітання», «Співчуття», «Дорікання», «Смс-повідомлення», «Правила гарного співрозмовника», «Етикетні норми спілкування», «Етикетні функції займенників *ти* і *Ви*», «Правила віртуального етикету», «Мовні і позамовні засоби гармонійного спілкування» (елементи ввічливості, міміка, жести, усмішка, комплімент) та ін.

Вивчення зазначених тем виформовує культуромовну компетентність школярів, які за результатами навчання набувають передусім таких умінь: брати участь в онлайн-дискусіях, розпізнавати розбіжності в думках і толерантно обстоювати власну позицію, дотримуючись базових норм етикету; дотримуватися норм етикету під час онлайн-спілкування; комунікувати, визнаючи право на існування іншої думки, з дотриманням принципів етики спілкування (мовленнєва змістова лінія); дотримуватися культури мовлення та норм мовленнєвого етикету (соціокультурна змістова лінія).

Зазначимо, що вивчення мовленнєвого етикету в школі, безсумнівно, не обмежується навчальною програмою, оскільки творчий учитель може підготувати самостійно вправи для його засвоєння, самостійно обираючи різні форми, методи, прийоми засоби навчання, використовуючи твори письменників, фольклорні матеріали, уміло організовуючи позакласні заходи тощо, що сприятимуть збагаченню знань національних мовних традицій і вдосконаленню комунікативної етики учня як присутнього компонента його культури мовлення.

Список використаних джерел:

1. Барановська Л. В. До теоретичних засад формування культури мовлення. *Педагогіка і психологія*. 1997. № 3. С. 33–38.

2. Голуб Н. Б., Горошкіна О. М. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5–6 класи» для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://osvita.ua/school/program/program-5-9/83074/>

3. Голуб Н. Б., Горошкіна О. М. Модельна навчальна програма «Українська мова. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/896/89670/Ukrayinska_mova_7-9_klas_Holub_ta_in_26_.pdf

4. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF#Text>

5. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів : Українська мова 5–9 класи / Глазова О. П., Романенко Ю. О., Гобуб Н. Б. та ін. 2017. 93 с.

6. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування. Львів : Сполом, 2001. 223 с.

Ющенко Євгеній Володимирович,
аспірант кафедри педагогіки,
психології і методики технологічної освіти,
Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка,
yuschenko.vir@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація: у статті розглядається важливість використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для формування професійно-ціннісних орієнтацій у майбутніх педагогів професійного навчання. Зокрема, розширення можливостей навчання, адаптації до сучасного освітнього середовища, підвищення якості навчання та здійснення дистанційного навчання. Розглядаються позитивні аспекти використання ІКТ у навчальному процесі та їхній вплив на підготовку майбутніх педагогів.

Ключові слова: формування, професійно-ціннісні орієнтації, майбутні педагоги, професійне навчання, інформаційно-комунікаційні технології

У сучасному світі, де інформаційні технології впливають на всі сфери життя, освіта не є винятком. Педагогічна наука та практика постійно шукають нові способи підвищення якості навчання та формування професійних якостей у майбутніх учителів. У цьому контексті важливе значення набуває використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для формування професійно-ціннісних орієнтацій у майбутніх педагогів професійного навчання.

Інформаційно-комунікаційні технології стають все більш доступними та потужними інструментами для навчання та саморозвитку. Вони можуть бути використані для створення інтерактивних уроків, онлайн-курсів, вебінарів, відеоуроків та іншого навчального контенту, який привертає увагу та зацікавлення студентів.

Засоби ІКТ можуть бути використані для формування у майбутніх педагогів професійних цінностей та орієнтацій. Наприклад, створення інтерактивних кейсів, відеоконференцій із практикуючими вчителями, онлайн-дискусій та інших актив-